

KYTS 5.2 VISHNUMUKHAA VAI DEVAAH - KRISHNA YAJURVEDA TAITTIRIYA SAMHITA PATHA

kṛṣṇa yajurvēdīya taittirīya saṃhitāyā-mpañchamakāṇḍē dvitīyaḥ praśnaḥ -
chityupakramābhidhānaṃ

ō-nnamaḥ paramātmanē, śrī mahāgaṇapatayē namaḥ,
śrī gurubhyō namaḥ □ ḥariḥ ōm □

viṣṇúmukhā vai dēvā śChandōbhirimā-~ṃllōkānānapajayya maḥbyājayaṇ.ya-
dviṣṇukramān kramātē viṣṇūrēva bhūtvā yajāmāṇāśChandōbhirimā-
~ṃllōkānānapajayyamābhi jāyatī viṣṇōḥ kramō-‘sya-bhimāṭihētyāha gāyatrī vai pṛthivī
traīṣṭūbhamāntarīkṣa-ñjāgātī dyaaurānūṣṭubhīrdīśā śChandōbhirēvēmā-~ṃllōkān. yāthā
pūrvamābhi jāyati prajāpātiraḡnimāsṛjataḥ sō-‘smā-thsṛṣṭaḥ [sō-‘smā-thsṛṣṭaḥ,
parāñaitta-] 1

parāñaitta-mētayā ‘nvaidakrāndaditī tayā vai sō-‘gnēḥ priya-ndhāmā-‘vārundha
yadētāmanvāhā-gnērēvaitayā priya-ndhāmā-‘vā rundha īśvarō vā ēṣa parā-mpraḡdaghō
yō viṣṇukramān kramātē chatasṛbhīrā vārtatē chatvārī Chandāgṃsi Chandāgṃsi khalu
vā ḡgnēḥ priyā taṇūḥ priyāmēvāsyaḥ taṇuvāmābhi [] 2
?

paṛyāvārtatē dakṣiṇā paṛyāvārtatē svamēva vīryāmanū paṛyāvārtatē tasmā-ddakṣiṇō-
‘rdhā ātmanō vīryāvattarō-‘thō ādityasyaivā-“vṛtamanū paṛyāvārtatē
śunaśśēpamājīgartiṃ varuṇō-‘gṛhṇā-thsa ētāṃ vāruṇīmāpaśya-ttayā vai sa ātmānāṃ
varuṇapāśādāmuñcha-dvaruṇō vā ēta-ṅgṛhṇātī ya ūkhā-mprātīmuñchataḥ udūttamaṃ
vāruṇapāśā-māsmadityāhā-“tmānā-mēvaitayā [-mēvaitayā, varuṇapāśā-] 3

varuṇapāśā-nmuñchatyā tvā-‘hārṣamityāhā “hyāṇaḡṃ harāti dhruvastiṣṭhā
‘vichāchalīrityāhā pratiṣṭhityajī viśāstvā sarvā vāñChantvityāha viśaivainaḡṃ
samārdhayatyāsmi-nrāṣṭramadhī śrayētyāha rāṣṭramēvāsmi-ndhruvamākārya-
ñkāmayēta rāṣṭragg syādītī ta-mmanāsā dhyāyē-drāṣṭramēva bhāva- [bhāvati, agrē] 4

-tyagrē brhannuśasāmūrdhvō āsthādityāhā-‘grāmēvainaḡṃ samānāñā-ñkarōti
nirjagmivā-ntamāsa ityāhā tamā ēvāsmādapā hantī jyōtiṣā- “gādityāhā jyōtirēvā-smi-
ndadhāti chatasṛbhī-ssādayati chatvārī Chandāgṃsi Chandōbhirēvā-‘-
tīchChandasōttamayā varṣmaḥ vā ēṣā Chandāsāṃ yadatīchChandā varṣmajvainaḡṃ

samānānā-ñkarōṭi sadvatī [sadvatī, bhavati sattvamēvainā] 5

bhavati sattvamēvainā-ñgamayati vāthsapreṇōpā tiṣṭhata ētēna vai
vāthsapriṛbhālandanō-‘gnēḥ priya-ndhāmā-‘vā-‘rundhā-‘gnērēvaitēnā priya-ndhāmā-
‘vā rundha ēkādaśa-mbhāvatyēkadhaiva yajāmānē vīryā-ndadhāti stōmēna vai dēvā
āsmi-~ṃllōka ārdhnuvaṇ Chandōbhiramuṣṃin-thstōmāsyēva khalu vā ēta-drūpaṃ ya-
dvāthsapraṃ ya-dvāthsapreṇōpaṭiṣṭhāta [~ṃya-dvāthsapreṇōpaṭiṣṭhātē, imamēva] 6

imamēva tēnā lōkamābhi jāyati ya-dviṣṇukramān kramātē-‘mumēva tairlōkamābhi
jāyati pūrvēdyuḥ prakrāmatyuttarēdyu-h rupā tiṣṭhatē tasmā-dyōgē-‘nyāsā-mprajānā-
mmanāḥ, kṣēmē-‘nyāsā-ntasmā-dyāyāvāraḥ, kṣēmyasyēśē tasmā-dyāyāvāraḥ,
kṣēmyamāddhyavāsyati muṣṭi kārōṭi vācham yachChatī yajñasya dhṛtyai □ 7 □

**(srṣṭō-‘ - (1) bhyē - tayā - bhavati - sadvatyu - paṭiṣṭhātē -
dvichātvārigṃśachcha) (a. 1)**

annāpatē-‘nnāsya nō dēhītyāhā-gnirvā annāpati-ssa ēvāsmā anna-
mprayāchChatyanamīvasyā śuṣmiṇa ityāhā-yakṣmasyēti vāvaitadāha pra prādātārā-
ntāriṣa ūrjā-ñnō dhēhi dvīpadē chatuṣpada ityāhā-“śiśāmēvaitāmā śāsta udū tvā viśvē
dēvā ityāha prāṇa vai viśvē dēvāḥ [dēvāḥ, prāṇairēvaina-] 8

prāṇairēvaina-mudyāchChatē ‘gnē bharāntu chittibhīrityāha yasmā ēvainā-
ñchittāyōdyachChātē tēnaiṣvainaḡm samārdhayati chatasṛbhīrā sādayati chatvārī
Chandāgṃṣi Chandōbhirēvā-tichChandasōttamayā varṣmā vā ēṣā Chandāsām
yadatichChandā varṣmaivainaḡm samānānā-ñkarōṭi sadvatī bhavati sattvamēvainā-
ñgamayati prēdāgnē jyōtiṣmān [] 9

yāhītyāha jyōtirēvāsmi-ndadhāti tanuvā vā ēṣa hīnastī yagṃ hīnastī mā hīgṃsīstānuvā
prajā ityāha prajābhyā ēvainaḡm samayati rakṣāgṃṣi vā ēta-dyajñagṃ śāchantē
yadanā ūthsarjā-tyakrāndādityanvāha rakṣāsāmapāhatyā anāsā vahaṇ-tyapāchiti-
mēvāsmi-ndadhāti tasmādanāsvī chā rathī chātīhīnā-mapāchitatamā- [-
mapāchitatamau, apāchitimā-nbhavati] 10

-vapāchitimā-nbhavati ya ēvaṃ vēdā samidhā-‘gni-ndūvasyātēti ghṛtānuṣīktāmavāsītē
samidhamā dādhatī yathā-‘tīthaya āgātāya sarpiśvādātīthya-ñkriyatē tādrgeva ta-
dgāyatriyā brāhmaṇasyā gāyatrō hi brāhmaṇastriṣṭubhā rājanyāsyā traīṣṭubhō hi
rājanyō ‘phsu bhasmā pra vēśayatyaphsuyōñirvā āgni-ssvāmēvainaḡm yōni-ñgamayati
tiṣṛbhīḥ pravēśayati trīvrđvā [trīvrđvai, āgni-ryāvā-] 11

āgni-ryāvā-nēvā-‘gnista-mprāṭiṣṭhā-ñgamayati parā vā ēṣō-‘gñim vāpati yō-‘phsu
bhasmā pravēśayati jyōtiṣmatībhyā-mavā dadhatī jyōtirēvā-‘smi-ndadhāti dvābhyā-
mprāṭiṣṭhityai parā vā ēṣa prajā-mpaśūn vāpati yō-‘phsu bhasmā pravēśayati
punārūrjā sāha rayyēti punārūdaiti prajāmeva paśūnātma-ndhātē punāstvā-“dityā

[punāstvā-”dityāḥ, ruḍrā] 12

ruḍrā vasāva-ssamīndhatā-mityāḥaitā vā ēta-ndēvatā agrē samaīmdhata
tābhīrēvainaḡm samīndhē bōdhā sa bōdhītyupā tiṣṭhatē bōdhayātyēvaina-ntasmā-
thsuptvā prajāḥ prabūddhyantē yathāsthānamupā tiṣṭhatē tasmā-dyathāsthāna-
mpāśavaḥ punarētyōpā tiṣṭhantē [] 13 []

**(vai viśvē dēvā - jyōtiṣmā - napāchitatamau - triṣṭdvā - ādityā -
dvichātvarigṃśachcha) (a. 2)**

yāvātī vai pṛthivī tasyai yama ādhīpatya-mparīyāya yō vai yama-ndēvayajānamasyā
anīryāchyā-’gni-ñchīnutē yamāyaināḡm sa chīnutē-’pētē-tyāddhyavāsāyayati
yamamēva dēvayajānamasyai nīryāchyā- ”tmanē-’gni-ñchīnuta iṣvaḡrēṇā vā aśyā
anāmṛta-mīchChantō nāvīnda-ntē dēvā ēta-dyajūrapaśyānnapētētī yadētēnā-
dhyavasāyaya- [-dhyavasāyayāti, anāmṛta] 14

-tyanāmṛta ēvāgni-ñchīnuta uddhāntī yadēvāsyā amēddhya-ntadapā hantyaḡpō-’vōkṣatī
sāntyai sikātā ni vāpatyētadvā aḡnērvaiśvānarasyā rūpagṃ rūpēṇaiva
vaiśvānarāmavā rundhā ūṣā-nnīvāpatī puṣṭīrvā ēṣā prajānānaḡm yadūṣāḥ puṣṭyāmēva
prajānānē-’gni-ñchīnutē-’thō saḡ(2)jñānnā ēva saḡ(2)jñānnaḡg hyēta- [hyētāt,
paśūnāḡm yadūṣā] 15

-tpāśūnāḡm yadūṣā dyāvāpṛthivī saḡhā-”stā-ntē viyātī ābrūtāmastvēva nau saḡha
yajñīyamitī yadaḡmuṣyā yajñīyamāsī-ttadaśyāmādadhā-tta ūṣā abhavaḡ yadaśyā
yajñīyamāsī-ttadaḡmuṣyāmādadhā-ttadaśchāndramāsi kṛṣṇamūṣā-nnīvapānnādō
dhyāyē-ddyāvāpṛthivyōrēva yajñīyē-’gni-ñchīnutē ‘yagṃ sō aḡniritī viśvāmītrasya []
16

sūkta-mbhāvatyētēṇā vai viśvāmītrō-’gnēḥ priya-ndhāmā ‘vārundhāḡnērēvaitēnā
priya-ndhāmāvā rundhē Chandōbhīrvai dēvā-ssūvaḡgaḡm lōkamāyaḡ chatāsraḡ
prāchīrupā dadhāti chatvārī Chandāḡḡsi Chandōbhīrēva ta-dyajāmāna-ssuvaḡgaḡm
lōkamētī tēṣāḡm suvaḡgaḡm lōkaḡm yaṭā-ndīśā-ssamāvlīyantaḡ tē dvē purastā-thsaḡmīchī
upādadhataḡ dvē [] 17

paśchā-thsaḡmīchī tābhīrvai tēdiśō-’dṛḡmhaḡ yaddvē purastā-thsaḡmīchī upādadhātī dvē
paśchā-thsaḡmīchī diśāḡm vidhītyā athō paśavō vai Chandāḡḡsi paśūnēvāsmaī saḡmīchō
dadhātyaṣṭāvupā dadhātyaṣṭākṣārā gāyatrī gāyatrō-’gni-ryāvānēvāḡnista-ñchīnutē-
’ṣṭāvupā dadhātyaṣṭākṣārā gāyatrī gāyatrī sūvaḡgaḡm lōkamañjāsā vēda suvaḡgasyā
lōkasyā [lōkasyā, prajñātyai] 18

prajñātyai trayōdaśā lōkamprṇā upā dadhātyēkāvīḡḡsatī-ssampādyantē pratīṣṭhā vā
ēkāvīḡḡsaḡm pratīṣṭhā gārḡhāpatya ēkāvīḡḡsasyaiva pratīṣṭhā-ḡgārḡhāpatyaḡmanuḡ prati
tiṣṭhatī pratyāḡni-ñchīkyānastiṣṭhatī ya ēvaḡm vēda pañchāchītika-ñchīnvīta prathama-

ñchinvānaḥ pānktō yajñāḥ pānktāḥ paśavō yajñamēva paśūnavā rundhē trichītika-
ñchinviṭa dvītiyā-ñchinvānastrayā imē lōkā ēśvēva lōkēṣu [lōkēṣu, pratītiṣṭha-] 19

pratītiṣṭha-tyēkāchitika-ñchinviṭa tṛtīyā-ñchinvāna ēkaḍhā vai sūvaṅgō lōka ēkaḍṛtaiva
sūvaṅgaṃ lōkamēti purīṣēṇābhyūhaṭi tasmānmāgṃ sēnāsthī Chāna-nna duścharṃā
bhavati ya ēvaṃ vēda pañcha chitayō bhavanti pañchabhīḥ purīṣairābhyūhaṭi daśa
sampādyantē daśākṣarā vīraḍannāṃ vīrā-dvīrājyēvā-’nnādyē pratītiṣṭhati □ 20 □

**(aḍhyaḅasāyayāti - hyēta - dvīśvāmītrasyā - dadhata dvē - lōkasyā - lōkēṣu -
saptachātvarīgṃśachcha) (a. 3)**

vi vā ētau dvīṣātē yaśchā purā-’gnīryaśchōkhāyāgṃ samītamīti chaṭasṛbhī-ssa-
nnivāpati chaṭvārī Chandāgṃśī Chandāgṃśī khalu vā agnēḥ priyā taṇūḥ
priyayaivainau taṇuvā sagṃ śāstī samītamītyāha tasmādbrahmāṇā kṣatragṃ samēti
yathsa-nnyupyā vīharāti tasmā-dbrahmāṇā kṣatragṃ vyētyṛtubhī- [kṣatragṃ
vyētyṛtubhīḥ, vā ēta-ndīkṣayanti] 21

-rvā ēta-ndīkṣayanti sa ṛtubhīrēva vimuchyō mātēvā puṭra-mpṛthivī purīṣyāmītyāha-
rtubhīrēvainā-ndīkṣayītvartubhīrvi muñchati vaiśvānaryā śīkyāmā dātē
svādayātyēvainā-nnair-ṛtīḥ kṛṣṇā-stīśra-stuśāpakvā bhavanti nir-ṛtyai vā ēta-
dbhāgadhēyaṃ ya-ttuśā nir-ṛtyai rūpa-ñkṛṣṇagṃ rūpēṇaiva nir-ṛti-nnīravādayata imā-
ndīśāṃ yantyēśā [] 22

vai nir-ṛtyai dik svāyāmēva dīśī nir-ṛti-nnīravādayatē svakṛta iriṇa upā dadhāti pradare
vajitadvai nir-ṛtyā āyatānagg sva ēvā-’yatānē nir-ṛti-nnīravādayatē śīkyāmābhyupā
dadhāti nair-ṛtō vai pāsā-ssākṣādēvainā-nnir-ṛtipāśā-nmuñchati tīśra upā dadhāti
trēdhāvīhītō vai puruṣō yāvānēva puruṣastasmā-nnir-ṛtimavā yajatē parāchīrupā
[parāchīrupā, dadhāti parāchī-] 23

dadhāti parāchī-mēvāsmā-nnir-ṛti-mpraṇūdātē ‘prātīkṣamā yanti nir-ṛtyā antarhītyai
mārjayītvōpā tiṣṭhantē mēddhyaṭvāya gārhapatyāmupā tiṣṭhantē nir-ṛti lōka ēva
chārītvā pūtā dēvalōkamupāvartanta ēkaḍyōpā tiṣṭhanta ēkaḍhaiva yajāmānē vīryā-
ndadhāti nīvēśāna-ssaṅgamānō vasūnāmītyāha prajā vai paśavō vasū prajāyavainā-
mpaśubhī-ssamārdhayanti □ 24 □

(ṛtubhī - rēṣā- parāchīrupā - ṣṭāchātvarīgṃśachcha) (a. 4)

puruṣamātrēṇa vi mīmītē yajñēṇa vai puruṣa-ssammitō yajñaparūṣaivaināṃ vimīmītē
yāvā-npuruṣa ūrdhvabāhustāvā-nbhavatyētāvadvai puruṣē vīryāṃ vīryēṇaivaināṃ vi
mīmītē pakṣī bhavati na hyāpakṣaḥ patītu-marhātyarātīnā pakṣau drāghīyāgṃsau
bhavatastasmā-tpakṣaprāvayāgṃśī vayāgṃśī vyāmamātrau pakṣau cha puchChā-ñcha
bhavatyētāvadvai puruṣē vīryāṃ- [vīryām, vīryāsammitō] 25

-~ṃvīryāsammitō vēṇūnā vi mīmīta āgnēyō vai vēṇu-ssayōṇitvāya yajūṣā yunakti yajūṣā kṛṣati vyāvṛtṭyai ṣaḍgavēnā kṛṣati ṣa-ḍvā ṛtavā ṛtubhīrēvainā-ñkṛṣati ya-ddvādaśagavēnā samvathsarēṇaivē yaṃ vā agnē-rātidāhādābibhē-thsaita-ddviguṇamāpaśya-tkṛṣṭa-ñchākṛṣṭa-ñcha tatō vā imā-nnā-‘tyādahadya-tkṛṣṭa-ñchākṛṣṭa-ñcha [imā-nnā-‘tyādahadya-tkṛṣṭa-ñchākṛṣṭa-ñcha, bhavātyasyā anātidāhāya] 26

bhavātyasyā anātidāhāya dviguṇa-ntvā agni-mudyantu-marḥatītyāhurya-tkṛṣṭa-ñchākṛṣṭa-ñcha bhavātyagnērudyatyā ētāvāntō vai paśavō dvīpādāścha chatuṣpādāścha tān. ya-tprāchā uthsṛjē-drudrāyāpī daddhyā-dya-ddākṣiṇā pīṛbhyō nidhuvēdyā-tpratīchō rakṣāgṃsi hanyurudīchā uthsṛjatyēṣā vai dēvamanuṣyāṇāgṃ śāntā di- [śāntā dik, tāmēvainā-] 27

-ktāmēvainā-nanū-thsṛjatyathō khalvimā-ndīśamu-thsṛjatyasau vā ādityaḥ prāṇaḥ prāṇamēvainā-nanūthsṛjati dakṣiṇā paryāvartantē svamēva vīryāmanu paryāvartantē tasmā-ddakṣiṇō-‘rdhā ātmanō vīryāvattarō-‘thō ādityasyaivā-”vṛtamanu paryāvartantē tasmā-tparāmchaḥ paśavō vi tiṣṭhantē pratyāñcha ā vartantē tīsrastīsrā-ssītāḥ [tīsrastīsrā-ssītāḥ, kṛṣati trivṛtāmēva] 28

kṛṣati trivṛtāmēva yajñamukhē vi yātayatyōśādhīrvapati brahmaṇā-‘nṇamavā rundhē ‘rkē-‘rkaśchīyatē chaturdaśabhīrvapati sapta grāmyā ośādhaya-ssaptā-”raṇyā ubhayīṣāmavaruddhyā annāsyānnasya vapatyannāsyā-nṇasyāvāruddhyai kṛṣṭē vāpati kṛṣṭē hyōśādhayaḥ pratītiṣṭhāntyanusītam vāpati prajātyai dvādaśasu sītāsu vāpati dvādaśa māsā-ssamvathsara-ssamvathsarēṇaivāsmā annā-mpachatī yadāgnīchi- [yadāgnīchit, anāvaruddhasyā-] 29

-danāvaruddhasyā-‘śñīyādavā-ruddhēṇa vyūddhyēta yē vanāspatīnā-mphalaḡrahāya-stānīddhmē-‘pī prōkṣē-danāvaruddhasyā-vāruddhyai dīgbhyō lōṣṭān-thsamāsyati dīśāmēva vīryāmavaruddhyā dīśām vīryē-‘gni-ñchīnutē ya-ndviṣyā-dyatra sa syā-ttasyaī dīśō lōṣṭamā hārēdiṣa-mūrjamaḡhamīta ā dāda itīśāmēvōrjā-ntasyaī dīśō-‘vā rundhē kṣōdhūkō bhavati yastasyā-ndīśi bhavātyuttaravēdimupā vapatyuttaravēdyāg hyāgnīśchīyatē ‘thō paśavō vā uttaravēdiḥ paśūnēvāvā rundhē-‘thō yajñaparūṣō-‘nāntarityai □ 30 □

(cha bhavātyētāvadvai puruṣē vīryam - ~ṃyatkrṣṭañchā-‘kṛṣṭañcha - dikh-sītā - agnīchi - dava - pañchāvīgṃsātīścha) (a. 5)

agnē tava śravō vāya iti sikātā ni vāpatyētadvā agnēvāīśvānārasya sūktagṃ sūktēnāiva vāīśvānāramavā rundhē ṣaḍbhīrni vāpati ṣaḍvā ṛtavā-ssamvathsara-ssamvathsarō-‘gnirvāīśvānāra-ssākṣādēva vāīśvānāramavā rundhē samudraṃ vai nāmaitachChandā-ssamudramanu prajāḥ prajāyantē yadētēna sikātā ni vāpati prajānāṃ prajānānāyēndrō [prajānāṃ prajānānāyēndrāḥ, vṛtrāya] 31

draḥsaśchāskandētyābhi mṛṣati hōtrāsvēvainaṃ-mpratiṣṭhāpayati sruchāvupā
dadhātyājyāsyā pūrṇā-ñkāṛṣmaryāmayī-ndaddhnaḥ pūrṇā-maudūbmaṇṛimiyam vai
kāṛṣmaryāmayyasāvau-dūbmaṇṛimē ēvōpā dhattē [] 38

tūṣṇīmupā dadhāti na hīmē yajuṣā-”ptumarhāti dakṣiṇā-ñkāṛṣmaryāmayī-muttārāmau-
dūmbarī-ntasmādaśyā aśāvuttarā ”jyāsyā pūrṇā-ñkāṛṣmaryāmayīm vajrō vā ājyam
vajrah kāṛṣmaryō vajrēṇaiva yajñasyā dakṣiṇatō rakṣāḡsyapā hanti daddhnaḥ
pūrṇāmaudūmbarī-mpaśavō vai daddhyūrgūdumbarāḥ paśuṣvēvōrjā-ndadhāti pūrṇē
upā dadhāti pūrṇē ēvaina- [pūrṇē ēvainām, aṃuṣmi-~ṃllōka] 39

maṃuṣmi-~ṃllōka upātiṣṭhētē virājyagniśchētavyā ityāhu-ssrugvai virāḍya-
thsruchāvupadadhāti virājyēvāgni-ñchinutē yajñamukhēyajñamukhē vai kriyamāṇē
yajñagṃ rakṣāḡṃsi jighāḡṃsanti yajñamukhagṃ rukmō ya-drukmaṃ vyāghārayāti
yajñamukhādēva rakṣāḡsyapā hanti pañchabhi-rvyāghārayati pāñktō yajñō yāvānēva
yajñastasmā-drakṣāḡsyapā hantyakṣṇayāvyā ghārayati tasmādakṣṇayā paśavō-’ñgāni
pra hārantī pratiṣṭhityai □ 40 □

(vanāpatāyō- dakṣiṇatō- dhatta- ēnaṃ- tasmā dakṣṇayā-pañchā cha) (a. 7)

svayamātrṇṇāmupā dadhātīyam vai svāyamātrṇṇēmāmēvōpā dhattē ’śvamupā
ghrāpayati prāṇamēvāsyā-ndadhātyathō prājāpatyō vā aśvāḥ prajāpātinaivā-’gni-
ñchinutē prathamēṣṭākōpadhīyamānā paśūnā-ñchā yajāmānasya cha prāṇamapi
dadhāti svayamātrṇṇā bhāvati prāṇānāmuthsṣṭyā athō suvarḡasyā lōkasyānūkyātyā
agnāvagniśchētavyā ityāhurēṣa vā [ityāhurēṣa vai, agnirvaiśvānarō] 41

agnirvaiśvānarō yadbrāhmaṇastasmai prathamāmiṣṭākāṃ yajūṣkṛtā-mprayāchChē-ttā-
mbrāhmaṇaśchōpā daddhyātā-magnāvēva tadagni-ñchinuta īśvarō vā ēṣa
ārtimārtōryō-’vidvāniṣṭākā-mupadadhāti trīn. varā-ndadyā-ttrayō vai prāṇāḥ prāṇānāḡ
sprītyai dvāvēva dēyaḥ dvau hi prāṇāvēkā ēva dēya ēkō hi prāṇaḥ paśu- [prāṇaḥ
paśuḥ, vā ēṣa yadagnirna] 42

-rvā ēṣa yadagnirna khalu vai paśava āyāvasē ramantē dūrvēṣṭākāmupā dadhāti
paśūnā-ndhṛtyai dvābhyā-mpratiṣṭhityai kāṇḍā-tkāṇḍā-tprarōhantītyāḥ
kāṇḍēnakāṇḍēna hyēṣā prātītiṣṭhātyēvā nō dūrvē pratānu sahasrēṇa śatēna chētyāḥ
sāhasrah prajāpātīḥ prajāpātērāptyai dēvalakṣmaṃ vai tryālikhītā tāmuttāralakṣmāṇa-
ndēvā upādadhātā-dhāralakṣmāṇa-masūrā ya- [yam, kāmayēta] 43

-ñkāmayēta vasīyān-thsyādityuttāralakṣmāṇa-ntasyōpā daddhyā-dvasīyānēva bhāvati
ya-ñkāmayēta pāpīyān-thsyādityadhāralakṣmāṇa-ntasyōpā daddhyādasurayōni-
mēvainaṃmanu parā bhāvayati pāpīyā-nbhavati tryālikhītā bhāvātīmē vai
lōkāstryālikhītaibhya ēva lōkēbhyō bhrātṛvyamaṅtarētyaṅgīrasa-ssuvarḡaṃ lōkaṃ
yataḥ pūrōḍāśāḥ kūrṃ bhūtvā-’nu prāsārpa- [prāsārpāt, ya-tkūrṃmamupadadhāti] 44

-dya-tkūrmamúpadadhāti yathā kṣētraṽidañjāsā nayātyēvamēvainā-ñkūrma-
ssúvargam lōkamañjāsā nayati mēdhō vā ēṣa pāsūnāṃ ya-tkūrmō ya-tkūrmamúpa
dadhāti svamēva mēdhā-mpaśyāntaḥ paśava upā tiṣṭhantē śmaśānaṃ vā ēta-tkriyatē
yanmṛtānā-mpaśūnāṃ śīrṣāṇyupadhīyantē yajjivānta-ñkūrmamúpa dadhāti
tēnāśmāsānachidvāstavyō vā ēṣa ya- [ēṣa yat, kūrmo madhu] 45

-tkūrmō madhu vātā ṛtāyāta iti daddhnā mādhumīśrēṇābhyānakti svādayātyēvainā-
ñgrāmyaṃ vā ētadannaṃ ya-ddaddhyāraṇya-mmadhu yaddaddhnā mādhumīśrēṇā
bhyānaktyubhayaśyā 'váruddhyai maḥī dyauḥ pṛthivī chá na ityāhā
"bhyāmēvaināmubhayaṭaḥ paṛigṛhṇāti prāñchamupā dadhāti suvargasyā lōkasyā
samāṣṭyai purastā-tpraṭyañchamupā dadhāti tasmā- [tasmāt, purastā-] 46

-tpurastā-tpraṭyañchāḥ paśavō mēdhāmupā tiṣṭhantē yō vā apānābhimagñi-ñchīnutē
yajāmānasyā nābhimanu pravīśati sa ēnamīśvarō higṃsitōruḷkhālamupā dadhātyēṣā
vā agnērnābhi-ssanābhimēvā-'gni-ñchīnutē higṃsāyā audūmbara-mbhavatyūrgvā
ūdūmbara ūrjāmēvāvā rundhē maddhyāta upā dadhāti maddhyāta ēvāsmā ūrjā-
ndadhāti tasmā-nmaddhyāta ūrjā bhūñjata iyā-dbhavati prajāpātinā yajñamukhēna
sammitāṃavā hantyanāmēvākā-rvaiṣṇavyarchōpā dadhāti viṣṇurvai yajñō vaiṣṇavā
vanāspatāyō yajña ēva yajña-mpratiṣṭhāpayati □ 47 □

**(ēṣa vai - paśu - rya - māsarpa - dēṣa yat - tasmāt - tasmāth -
saptavigṃśatiścha) (a. 8)**

ēṣāṃ vā ētallōkānā-ñjyōti-ssambhītaṃ yadukhā yadukhā-múpadadhātyēbhya ēva
lōkēbhyō jyōtiravā rundhē maddhyāta upā dadhāti maddhyāta ēvāsmā jyōtirdadhāti
tasmānmaddhyātō jyōtirupā-"smahē sikatābhiḥ pūrayatyētvā agnērvaiśvānārasyā
rūpagṃ rūpēnaiiva vaiśvānāramavā rundhē ya-ñkāmayētā kṣōdhūka-ssyā-dityūnā-
ntasyōpā [-dityūnā-ntasyōpā, daddhyā-tkṣōdhūka] 48

daddhyā-tkṣōdhūka ēva bhāvati ya-ñkāmayētā-nūpadasya-dannāmadyāditi pūrṇā-
ntasyōpā daddhyādanūpadasya-dēvānnāmatti sahasraṃ vai prati puruṣaḥ pāsūnāṃ
yāchChatī sahasrāmanyē paśavō maddhyē puruṣaśīrṣamupā dadhāti savīryatvāyō-
khāyāmapī dadhāti pratiṣṭhāmēvainā-dgamayati vyṛddham vā ēta-
tpraṇairāmēddhyaṃ ya-tpuruṣaśīrṣamamṛta-ñkhalu vai prāṇā [vai prāṇāḥ, amṛtagṃ]
49

amṛtagṃ hirānya-mpraṇēṣū hirānyaśālkā-npratyāsyati pratiṣṭhāmēvainā-dgamayitvā
prāṇai-ssamārdhayati daddhnā mādhumīśrēṇā pūrayati madhavyō-'sānīti śṛtātāṅkyēna
mēddhyatvāyā grāmyaṃ vā ētadannaṃ ya-ddaddhyāraṇya-mmadhu yaddaddhnā
mādhumīśrēṇā pūrayatyubhayaśyā-váruddhyai paśuśīrṣānyupā dadhāti paśavō vai
paśuśīrṣāṇī paśūnēvāvā rundhē ya-ñkāmayētā-'paśu-ssyāditī [-'paśu-ssyāditī,
viṣūchīnāni] 50

viṣūchīnāṇi tasyōpā daddhyā-dviṣūcha ēvāsmā-tpaśū-ndādhātyapaśurēva bhāvati ya-
nīkāmayēta paśumān-thsyāditi samīchīnāṇi tasyōpā daddhyā-thsamīchā ēvāsmā paśū-
ndādhāti paśumānēva bhāvati purastā-tpratīchīnaṃmasvāsyoṣā dadhāti paśchā-
tprāchīnāmṛṣabhasyā-pāsavō vā anyē gō āsvēbhyaḥ paśavō gō āsvānēvāsmā samīchō
dadhātyē-tāvāntō vai paśavō [paśavāḥ, dvīpādāścha] 51

dvīpādāścha chatuṣpādāścha tān. vā ētadagnau pradādhāti ya-tpaśuśīrṣāṇyūpa-
dadhātya-mumāraṇyamanū tē diśāmītyāha grāmyēbhya ēva paśubhya āraṇyā-
n-paśūñChuchāmanūthśjati tasmā-thsamāvā-tpaśūnā-mprajāyāmānānā-māraṇyāḥ
paśavaḥ kaṇīyāgṃsa-śśūchā hyītā-ssārpaśīrṣamupā dadhāti yaiva śarpē tviṣīstāmēvā-
'vā rundhē [-'vā rundhē, ya-thsamīchīnā-] 52

ya-thsamīchīnā-mpaśuśīrṣairūpa daddhyā-dgrāmyā-n-paśū-ndagṃśūkā-ssyūrya-
dviṣūchīnā-māraṇyān. yajūrēva vādēdava tā-ntviṣiḡṃ rundhē yā śarpē na grāmyā-
n-paśūn. hīnastī nā-"raṇyānathō khalūpadhēyāmēva yadūpadadhāti tēna tā-ntviṣimavā
rundhē yā śarpē ya-dyajurvedātī tēnā śāntam □ 53 □

**(ūnāntasyōpā - prāṇāḥ - syāditi - vai paśavō - rundhē -
chatuśchatvārigṃśachcha) (a. 9)**

paśurvā ēṣa yadagniryōṇiḥ khalu vā ēṣā paśōrvi kriyatē ya-tprāchīnāmaiṣṭakā-dyajūḥ
kriyatē rētō-'paśyā apaśyā upā dadhāti yōnāvēva rētō dadhāti pañchōpā dadhāti
pāñktāḥ paśavāḥ paśūnēvāsmāi prajānayatī pañchā dakṣiṇatō vajrō vā āpaśyā
vajrēṇaiva yajñasyā dakṣiṇatō rakṣāḡsyapā hanti pañchā paśchā- [pañchā paśchāt,
prāchīrupā dadhāti] 54

-tprāchīrupā dadhāti paśchād vai prāchīnaḡṃ rētō dhīyatē paśchādēvāsmāi
prāchīnaḡṃ rētō dadhāti pañchā purastā-tpratīchīrupā dadhāti pañchā paśchā-
tprāchīstasmā-tprāchīnaḡṃ rētō dhīyatē pratīchīḥ prajā jāyantē pañchōttarāta
śChāndaśyāḥ paśavō vai Chāndaśyāḥ paśūnēva prajātān-thsvamāyatānamābhi
paryūhata iyaḡ vā agnē-rātidāhā-dābibhē-thsaitā [-dābibhē-thsaitāḥ, āpaśyā apaśyā-
ttā] 55

āpaśyā apaśyā-ttā upādhatta tatō vā imā-nnātyādaha-dyadāpaśyā upādadhātyasyā
anātidāhāyōvāchā hēyamadaḡdi-thsa brahmaṇā-'nnaḡ yasyaitā upadhīyāntai ya ū
chainā ēvaḡvē dāditi prāṇabhṛta upā dadhāti rētāsyēva prāṇā-ndādhāti tasmā-dvadā-
nprāṇa-npaśyāñChṛṇva-npaśurjāyatē 'ya-mpurō [-'ya-mpurāḥ, bhuvā itī] 56

bhuvā itī purastād upā dadhāti prāṇamēvaitābhi-rdādhārā-'ya-ndakṣiṇā viśvakarmēti
dakṣiṇatō manā ēvaitābhi-rdādhārāya-mpaśchā-dviśvavyāchā itī paśchā-
chchakṣūrēvaitābhi-rdādhārēda-mūttarā-thsuvarityūttarāta-śśrōtrāmēvaitābhi-
rdādhārēyamuparī matirityuparīṣṭā-dvāchāmēvaitābhi-rdādhārā daśādaśōpā dadhāti
savīryatvāyākṣṇayō [savīryatvāyākṣṇayā, upā dadhāti] 57

-pá dadhāti tasmādakṣṇayā paśavō-‘ngāṇi prahārantī pratiṣṭhityai yāḥ prāchīstābhi-
rvasiṣṭha ārdhnōdyā dākṣiṇā tābhīrbhāradvājō yāḥ pratīchīstābhi rviśvāmītrō yā
udīchīstābhi-rjāmadāgnīryā ūrdhvāstābhi-rviśvakārmā ya ēvamētāsāmṛddhiṃ
vēdārdhnōtyēva ya āsāmēva-mbandhutāṃ vēdā bandhūmā-nbhavati ya āsāmēva-
ñkLiptiṃ vēdā kalpātē- [kalpātē, aśmaj ya āsāmēva-] 58

-‘smai ya āsāmēva-māyatānaṃ vēdā-”yatānavā-nbhavati ya āsāmēva-mpratiṣṭhāṃ
vēdā pratyēva tiṣṭhati prāṇabhṛtā upadhāyā saṃyata upā dadhāti prāṇānēvā ‘smi-
ndhitvā saṃyadbhi-ssamāyachChatī ta-thsaṃyatāgṃ saṃyattvamathō prāṇa ēvāpāna-
ndadhāti tasmā-tprāṇāpānau sa-ñchāratō viśūchīrupā dadhāti tasmā-dviśvāñchau
prāṇāpānau yadvā agnērasāṃyata- [agnērasāṃyatam, asūvargyamasya] 59

-masūvargyamasya ta-thsūvargyō-‘gnīrya-thsaṃyatā upā dadhāti samēvaināṃ
yachChatī uvargyāmēvāka -stryavīrvayāḥ kṛtamayānāmityāḥ vayōbhirēvāyānavā
rūndhē ‘yāvīrvayāgṃsi sarvatō vāyumatīrbhavanti tasmādayagṃ sarvatāḥ pavatē □ 60
□

**(paśchā - dētāḥ - purō - ‘kṣṇayā - kalpātē - ‘sām yatāṃ -
pañchātrigṃśachcha) (a. 10)**

gāyatrī triṣṭu-bjagātyanuṣṭu-kpañktyā sāha □ bhṛatyūṣṇihā kaku-thsūchībhi-śśīmyantu
tvā □ dvīpadā yā chatūṣpadā tripadā yācha ṣaṭpādā □ saChāndā yā cha vichChāndā-
ssūchībhi-śśīmyantu tvā □ māhānāmnī rēvatāyō viśvā āśāḥ praśūvārīḥ □ mēghyā
vijdyutō vāchā-ssūchībhi-śśīmyantu tvā □ rajatā harīṇī-ssīsā yujō yujyantē karmābhiḥ
□ aśvāsya vājīnāstvāchi sūchībhi-śśīmyantu tvā □ nārī- [nārīḥ, tē patnāyō lōma] 61

-stē patnāyō lōma vichīnavantu manīṣayā □ dēvānā-mpatnīrdīśā-ssūchībhi-śśīmyantu
tvā □ kuvidāṅga yavāmāntō yavā-ñchīdyathā dāntyānupūrvam vijyūyā □ ihēhaiṣā-
ñkṛṇutā bhōjānāṇi yē bārhiṣō namōvrktī-nnajaḡmuḥ □ 62 □

(nārī - strigṃśachchā) (a. 11)

kastvā chChyati kastvā vi śāstī kastē gātrāṇi śīmyati □ ka ū tē śamītā kavīḥ □
ṛtavāsta ṛtudhā parū-śśamītārō viśāsatu □ saṃvāthsarasya dhāyāsā śīmībhi-
śśīmyantu tvā □ daivyā addhvāryavāstvā chChyantu vi chā śāsatu □ gātrāṇi
parvāśastē śīmāḥ kṛṇvantu śīmyāntaḥ □ ardhāmāsāḥ parūgṃsi tē māsā-śChyantu
śīmyāntaḥ □ aḥōrātrāṇi marutō viliṣṭagṃ [marutō viliṣṭam, sūdayantu tē □] 63

sūdayantu tē □ pṛthivī tē ‘ntarīkṣēṇa vāyūśChīdra-mbhiṣajyatu □ dyaustē nakṣātrai-
śśāha rūpa-ñkṛṇōtu sādhyā □ śa-ntē parēbhyō gātrēbhyā-śśamaṣtvavārēbhyāḥ □
śamaṣthabhyō majjabhyā-śśamū tē tanuvē bhuvat □ 64 □

(viliṣṭam - trigṃśachchā) (a. 12)

(viṣṇúmukhā - annápatē - yāvátī - vi vai - púruṣamātrēṇā - 'gnē tava śravō vayō - brahmá jajñānagg - sváyamātrṇṇā - mēṣāṃ vai - paśu - rgāyatrī - kastvā - dvādása)

(viṣṇúmukhā - apáchitimāṇ - vi vā ētā - vagnē tavá - svayamātrṇṇām - ~ṃviṣūchīnāni - gāyatrī - chatúṣṣaṣṭiḥ)

(viṣṇúmukhā, stānuvē bhuvat)

□ hariḥ ōm □

□ kṛṣṇa yajurvēdīya taittirīya saṃhitāyā-mpañchamakāṇḍē dvitīyaḥ praśna-ssamāptaḥ □

Sri Amritananda Natha Guruvu Garu, Amrita Nilayam, Gowravaram Village & Post, Kavali Mandal, Nellore District, Andhra Pradesh.
Phone Number: +91 9493475515 | www.amritanilayam.org